

OOSTVLAAMSCH ZANTEN.

Mededeelingen van den Bond van Oostvlaamsche Folkloristen.
Maatschappij zonder Winstbejag.

TWEEMAANDELIJKSCH TIJDSCHRIFT.

De leden ontvangen de mededeelingen gratis Jaarlijksche bijdrage voor het lidmaatschap : 12 frank	Redaktie: F. Van Es, Brabantstr. 29, Aalst. Postcheckrekening 2043,98. P. Luyekx, Gent.	Prijs per n ^r : 3 fr. Bijzondere prijzen voor openbare boekerijen
---	--	---

Censuur en Tendens in Vlaamsche Volksliederen uit den tijd van Napoleon.

Onder zijn talrijke bijdragen over het verleden van Gent heeft de onvergetelijke Prosper Claeys ook een paar artikels gewijd aan de Gentsche Liedjeszangers onder het keizerrijk. (*)

In den Franschen tijd was de "Mairie" van Gent gehouden dagelijks rapport uit te brengen aan den prefekt van het Schelde-departement, den Heer d'Houdetot, betreffende den algemeenen toestand van de stad. Een groot aantal minuten van deze rapporten, die een eigenaardig licht werpen op de Gentsche toestanden tijdens het keizerrijk, zijn bewaard gebleven en berusten, overgeschreven in een register, op het stedelijk archief.

Het was uit dit register dat Prosper Claeys o. a. een typisch rapport mededeelde over de Gentsche Liedjeszangers, gedagteekend den 6ⁿ October 1809, waarvan de steller een zeer populaire Gentsche figuur is geweest uit de eerste helft van de 19e eeuw : Norbert Cornelissen.

(*) Prosper Claeys. *Les Chanteurs publics sous l'empire* (als artikel verschenen in "La Flandre Libérale", mardi, 19 février 1884; uitvoeriger in "Messager des Sciences de Belgique", tome LXIV, année 1890; opgenomen in "Mélanges historiques", p. 122).

Over het leven en de onbetwistbare verdiensten (*) van Norbert Cornelissen zou wellicht een uitgebreid boek zijn te schrijven, dat als de weerspiegeling zou kunnen zijn van het politiek, intellectueel en artistiek leven van de eerste helft van de vorige eeuw te Gent.

Alhoewel geboren te Antwerpen, den 12ⁿ Juli 1769, verbleef hij sedert 1799 tot aan zijn dood, den 31ⁿ Juli 1849, in de Artevelde-stad, die hij als zijn vaderstad beschouwde en beminde. Zijn naam blijft onverbrekkelijk verbonden aan de periodische "Kunstsalons", waarvan hij van af 1802 de ziel werd. Van af 1808 wijdde hij zich met enkele medeburgers aan de aanmoediging van de bloementeel, waaraan Gent de Floralieën en den bijnaam van Bloemenstad te danken heeft. Ofschoon hij verschillende overheerschingen en regeeringen gekend en als ambtenaar gediend heeft en, kind van zijn tijd, doorgaans in 't Fransch schreef, stond hij zijn volk in menige gelegenheid voor, dichtte hij ook in 't Vlaamsch en behoorde tot de vrienden van Jan-Frans Willems, die hem met een gedicht vereerde. Zijn dienstvaardigheid en geestigheid waren spreekwoordelijk onder zijn tijdgenooten te Gent. Zoo vertelt men dat hij, die inderdaad tal van opschriften dichtte bij de plechtige intrede van Napoleon in het jaar XI te Gent, ook de dichter zou geweest zijn van het beruchte vers op het lokaal van het kleine Vleeschhuis ;

*" Les petits bouchers de Gand,
A Napoléon-le-Grand „*

Voor redevoeringen bij plechtigheden, onthullingen, prijsuitdeelingen en begrafenissen werd hij nogal eens lastig gevallen ; zij vormen trouwens een aanzienlijk deel van zijn verzamelde werken. Daarin vindt men echter niet de zeer korte grafrede op een te Gent begraven, naar het schijnt, weinig beminden hoogen ambtenaar uit den Hollandschen tijd, Reael :

*" Hier ligt Réal,
Daarmêe al ! „*

(*) Kort na zijn dood, in 1849, besloot de Gemeenteraad van Gent, op voorstel van het raadslid Baron de St. Genois, den naam van Norbert Cornelissen aan een nieuwe straat te schenken. Voor zoover wij weten is van de uitvoerting van dit besluit niets terecht gekomen.

evenmin als het bijzonder laconische grafschrift op Jan Rottier :

„ Jan Rot Hier „.

Zijn “ Nieuw-jaer-giften „, door Cornelissen geschreven voor den Knaap van het “ Koninglijk Hofbouwkundig Genootschap „ : “ Knaep van Dale „, zitten vol gultigheid en “ Gentsche zetten „ : “ Néem dezen boek en léés „, sprak mij (Van Dale) Norbrecht (Cornelissen) ; ik las ; maer schoon dat ik, op zijn Ghents gesproken, *'nen deets* ben, kan ik noch duytsch spreken, noch duytsch verstaen „ (cursief in den tekst). Er is spraak van een vertaling van Goethe's Reineke Fùchs door pseudo-Van Dale (Cornelissen) : “ Bij inschrijving zal dat mijnen vrienden en weldoenders voorgesteld worden. Noten in talen die dood zijn, zal gemelde *Norbrecht, ZEYNTJENS au trait* zal *Lieven De Bast* maken ; op alle de schatten der rijke bibliothéek van professor *Lammens* mogen zij rekenen, en hebben zij eenen *Vos* voor *modèle* noodig, dien, Gode zij dank, zullen zij ook wel vinden „, (1 Jan. 1818).

Hoe onafhankelijk-critisch hij stond tegenover “ Hollandicismen „, leeren we uit de “ Nieuw-jaer-gift „, van het jaar 1817 :

“ Spade en ryf heeft hij (Van Dale) gekogt ; tuyn-man, gelyk zyne voorvaderen, is hij geworden, en zyn *dianthencaryophyllen*-perk, of gelyk zommigen onzer noordelyke rykgenoten zig misschien zouden uytdrukken, zyn' *kariofillussen, cinerariassen, mimulussen* en *hidrangea-quercifoliossen*, bloeyden in potten, en groeyden in luyster „. In een voetnota voegt Cornelissen daaraan toe : “ Je suis certes de l'avis du modeste *Van Dale*, et quoique je sois peu compétent pour juger d'une chose que je connais très-imparfaitement, je pense que la poésie flamande repousse le plus grand nombre de noms propres qui sont terminés en *us* et à plus forte raison en *ussen*. J'ai sous les yeux un petit poëme où sont entassés les uns sur les autres, les *regulussen, les curiussen, les autoniussen, les fabiussen*. L'auteur est un écrivain d'un grand mérite, et peut-être s'applaudit il comme d'autant de beautés de ces endroits mêmes, où, avec réserve cependant, j'ose voir des tâches. D'illustres exemples ne m'éblouissent pas. J'avoue cependant

que si le nom propre était grec, et s'il se terminait en *os*, l'allonge *ossen* aurait le malheur de me déplaire encore davantage „.

En verder nog :

“ In dit kasteel (Oirsdonck), onder 't lommer van den boom, die met eenen zoo edel-klinkenden naem (Hybla van de Belgische Flora) in den hof van Akademos nevens Athenen, praelde, verdeelde knaep Van Dale onder twee-en-tachtig regels een aental van negen-en-dertig of viertig rijmen. (het gedicht : Aen mijne Bloemen, en aen myn kleyn-dochtertjen Rosa).

Dat het geen hollandsch is, ziet men daer uyt : hollandsche dichters hebben *nimfen*, en *paarlen*, en *saffieren*. Eos bij hen heeft *rozenving'ren* of *rozenvingers*, maer Eos is niet *roozenving'rig*. Kuissche meisjes, meen ik. *blozen* in Bilderdijck's lierzangen ; hier *bloozen* zij.

't Is dan vlaemsch..... maer ook van vlaemsche *recensenten* zoud *knaep Van Dale* wel mogen schouw zijn, en schouw is hij niet „.

Onder het keizerrijk bekleedde Norbert Cornelissen een post van afdeelingsoverste bij het Gentsch gemeentebestuur en het is in deze hoedanigheid dat hij politie-rapporten aan den Franschen prefekt moest doen geworden en officiëel in aanraking kwam met de Gentsche liedjeszangers.

De gehate conscriptie, die zooveel Vlaamsche jongelingen van hun haardsteden wegrukte om ergens op een Europeesch slagveld hun leven te gaan wagen in dienst van het Napoleon-tisch cesarisme, was een dankbaar thema, dat door de liedjeszangers gaarne werd aangestemd.

De Fransche censuur waakte evenwel en om deze door het gezag als gevaarlijke geoordeelde propaganda te stuiten werden de liedjeszangers verplicht de voortbrengselen van hun muze aan de overheid te onderwerpen.

Dit was o.a. het geval te Gent, waar de liedjeszangers van het Schelde-departement hunne liedjes op het 3^e bureel van de Mairie, dat onder het bestuur stond van Norbert Cornelissen, moesten laten nazien. Hier volgt dan een uittreksel van het rapport, dat de ambtenaar Cornelissen den prefekt toestuurde :

“ Du 5 au 6 octobre 1809.

On croirait qu'il n'y a que trois moyens de parler au public : la chaire, le barreau et le théâtre.

On ne songe guère aux chansonniers qui sont très-nombreux dans ce pays et toujours entourés de quantités d'oisifs attroupés autour d'un tableau, car on dirait que fidèles aux préceptes d'Horace ces troubadours ambulants savent que ce qui frappe les yeux agit mieux sur l'esprit que ce qui ne lui parvient que par les oreilles.

Ces chansonniers peuvent être très-dangereux en ce qu'ils chantent quelquefois les malheurs de la guerre, ceux des conscrits et généralement tout ce qui tend à faire voir trop clairement la misère des temps.

J'ignore si la police dans d'autres villes est assez scrupuleuse en examinant les productions de ces chansonniers, mais ici je les défie de tromper le 3e bureau de la mairie auquel ils soumettent leurs chansons. A force d'en enlever des paquets entiers, on est parvenu depuis 4 à 5 ans non seulement à rendre nos chansonniers plus circonspects, mais même à donner aux chansons une direction telle que le gouvernement ne pourrait en désirer une autre. M. le préfet qui a peut-être lu les chansons n'a peut-être aucune idée des chants guerriers des Tyrtées de la Flandre ; il doit me pardonner, dans un moment de loisir, de lui en mettre un essai sous les yeux :

(er volgen dan twee Fransche liederen, uit het Vlaamsch vertaald).

- 1) *Chanson de nos courageux Gardes Nationaux,*
- 2) *Complainte d'un déserteur.*

Qu'on se figure un chansonnier entouré les vendredis et les dimanches successivement de plusieurs centaines d'auditeurs, les plus part gens de la campagne, qu'on se le figure chantant avec une voix de stentor et dans le patois le plus trivial et qu'on juge de l'impression qu'il doit faire, soit en bien, soit en mal est un objet que la police ne doit pas négliger ...

Niettegenstaande de verzekering van Prosper Claeys, dat " plusieurs chansons flamandes, du genre de celles traduites dans ce rapport, font partie de la collection gantoise à la bibliothèque de la ville et de l'université „ hebben we er de Vlaamsche liederen van Cornelissen niet vermogen te ontdekken onder den vorm van liedjeszangersbladen.

Bij het doorbladeren van een liedboekje van vóór 1815 waren we gelukkiger. Het heet: " Nieuw Lied-boek, / genaemd / Het Braebands Nagtegaelken / Inhoudende / Vele schoone zede Liedekens meest alle ge- / steld op nieuwe en welbekende voyzen, / enz. [*vignet* : zittende Cupido met vogelnestje in den arm naast een boompje] Tot Gend, / Bij Petrus A. Kimpe, Boekdrukker en / Boekverkooper bij de Capucijnen (*).

De soldatenliederen, die door Petrus Kimpe in zijn liedboekje werden opgenomen, en waarvan sommige inderdaad ook voorkomen op de bewaard gebleven liedjeszangersbladen (**) van zijn opvolger, den boekhandelaar-uitgever L. Van Paemel, wekken sterk den indruk gecensureerd te zijn geweest; na een tragischen inzet komt doorgaans een vrij makke en gedweeë slotontboezeming " dans les vues du gouvernement „.

De volgende liederen schijnen mij toe in dit geval te verkeerren :

1. Liedeken van een Dragonder,
2. Beklagt van een Jongman (die soldaet wierd en nae den Oorlog ging),
3. Liedeken van een Vlaemsch Jongman.

(Wordt voortgezet),

P. De Keyser.

(*) Deze uitgaven van Het Braebands Nagtegaelken heeft niets te maken, behalve den gelijkkluidenden populaireren titel, met Het Brabands Nachtegaelken van Joan Mommaert Jr. uit de 17e eeuw. Zie hierover: Dr P. De Keyser. — Wat Oud-Brussel zong in de 17e eeuw. — Feestalbum Prof. J. Vercoullie, 1927.

(**) Waarschijnlijk heeft Prosper Claeys deze liederen bedoeld,